

EESTI MAAÜLIKOOL

Põllumajandus- ja keskkonnainstituut

Helen Renke

**ÖKOTURISMI OLEMUS EESTIS KESTLIKU REISIMISE
AJASTUL**

THE NATURE OF ECOTOURISM IN ESTONIA IN THE ERA OF
SUSTAINABLE TRAVEL

Bakalaureusetöö

Loodusturismi õppekava

Juhendaja: Tarmo Pilving, *PhD*

Tartu 2024

Eesti Maaülikool Kreutzwaldi 1, Tartu 51014		Bakalaureusetöö lühikokkuvõte	
Autor: Helen Renke		Õppekava: Loodusturism	
Pealkiri: Ökoturismi olemus Eestis kestliku reisimise ajastul			
Lehekülgi: 32	Jooniseid: 2	Tabeleid: 1	Lisasid: 1
Osakond: Elurikkuse ja loodusturismi õppetool Uurimisvaldkond: S230 Sotsiaalne Geograafia Juhendaja(d): Tarmo Pilving Kaitsmiskoht ja aasta: Tartu 2024			
<p>Ökoturism on mõistena eksisteerinud juba üle 40 aasta. Mõiste algne päritolu on suhteliselt ebaselge, sest ökoturismi ideed on kirjeldatud ka ammu enne seda, kui ökoturism oma nime sai. Kui ökoturism mõistena Eestisse saabus, algas suhteliselt aktiivne ökoturismi arendamine ja põhimõtte laialdasem tutvustamine. Ökoturismi asukoha spetsiifilise iseloomu pärast osutus valdkonna arendamine üsna keerukaks ning nii hajusid mitmed aktiivsemad ökoturismi ettevõtmised. Ökoturismi teenuseid pakutakse tänaseni, kuid mitte väga teadvustatult, sest mõistena on see unustusehõlma kadunud. Kestliku reisimise ajastul tõstatub küsimus, mis rolli mängib selles liikumises ökoturism ja kas seda valdkonda tuleks tulevikus Eestis aktiivsemalt arendada?</p> <p>Käesoleva töö eesmärgiks oli uurida, kuidas ökoturismi teenuspakkujad ise ökoturismi mõtestavad ja mõistavad. Lisaks taheti teada nende hinnangut valdkonna hetkeolukorrale ja ootusi tulevikuks. Andmete saamiseks viidi läbi poolstruktureeritud intervjuu nelja ökoturismi valdkonnas tegutseva teenuspakkujaga. Intervjuud transkribeeriti, kodeeriti ning loodi sisuanalüüs. Tulemused näitavad, et ökoturismi ei pakuta enamasti teadlikult ning kuigi ökoturismi üldist tähendust mõistetakse, siis ei osata seda eristada kestlikust turismist üldiselt. Teenuspakkujad valdkonnas pigem puudusi ei näe ja kuigi otsest abi ei oodata, siis leiti, et mingisugusest tõukest riigi poolt võiks kasu olla. Idee üle Eesti ökoturismi ettevõtjaid koondavast võrgustikust tundus enamusele vastajatest ideena, mida võiks realiseerida.</p> <p>Antud bakalaureuse töö on pigem üldine ja väikese valimi tõttu ei ole tulemused põhjanevad, kuid sellest olenemata võiks olla potentsiaal antud teema edasine süvitsi uurimine.</p>			
Märksõnad: loodusturism, kestlik turism, turism			

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51014		Abstract of Bachelor's Thesis	
Author: Helen Renke		Specialty: Nature Based Tourism	
Title: The Nature of Ecotourism in Estonia in the Era of Sustainable Travel			
Pages: 32	Figures: 2	Tables: 1	Appendixes: 1
Department: Chair of Biodiversity and Nature Tourism Field of research: S230 Social geography Supervisors: Tarmo Pilving Place and date: Tartu 2024			
<p>Ecotourism has existed as a concept for over 40 years. The original origin of the term is relatively unclear, as the idea of ecotourism has been described long before ecotourism got its name. When ecotourism as a concept arrived in Estonia, a relatively active development of ecotourism and a wider introduction of the principle began. Due to the specific character of the location of ecotourism, the development of the field turned out to be rather complicated, and thus several more active ecotourism ventures were dispersed. Ecotourism services are offered to this day, but not very consciously, because as a concept it has disappeared into oblivion. In the era of sustainable travel, the question arises, what role does ecotourism play in this movement and should this field be developed more actively in Estonia in the future?</p> <p>The aim of this work was to investigate how ecotourism service providers themselves conceptualize and understand ecotourism. In addition, we wanted to know their assessment of the current situation in the field and their expectations for the future. In order to obtain data, a semi-structured interview was conducted with four service providers operating in the field of ecotourism. The interviews were transcribed, coded and a content analysis was created. The results show that ecotourism is mostly not offered consciously, and although the general meaning of ecotourism is understood, it cannot be distinguished from sustainable tourism in general. Service providers tend not to see any shortcomings in the field, and although direct help is not expected, it was found that some kind of push from the state could be useful. The idea of a network bringing together Estonian ecotourism entrepreneurs seemed like an idea that could be implemented to the majority of respondents.</p> <p>This bachelor thesis is rather general and due to the small sample the results are not fundamental, but regardless, there could be potential for further in-depth research of this topic.</p>			
Keywords: ecotourism, sustainable tourism, tourism			

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE	6
1.1. Ökoturismi olemus maailmas ja kujunemine.....	6
1.1.1. Ökoturismi arendamine Eestis	7
1.2. Ökoturism ja kestliku reisimise idee.....	8
1.3. Ökoturismi valdkonna kitsaskohad.....	10
2. METOODIKA	12
2.1. Metoodika ülevaade	12
2.2. Valim.....	12
2.3. Poolstruktureeritud intervjuu	13
2.4. Andmete analüüs.....	14
3. TULEMUSED	16
3.1. Ökoturismi teenuste kujundamine ja kliendid	16
3.2. Ökoturismi ja kestliku reisimise idee mõistmine.....	18
3.3. Ökoturismiettevõtlus Eestis	20
3.4. Ökoturismi arengusuunad Eestis	21
4. ARUTELU.....	24
KOKKUVÕTE	27
KASUTATUD KIRJANDUS	28
Lisa 1. Intervjuu kava	31

SISSEJUHATUS

Kui ökoturismi kontseptsioon hakkas 1980ndatel aina populaarsust koguma (World Animal... 2024), said alguse ka Eestis mitmesugused ökoturismi ettevõtmised. Umbes 15-aastat arendati Eesti ökoturismi sektorit jõudsalt - tutvustades uut turismi valdkonda, jagades õpetussõnu selle headest tavadest, edendades kohalikku turismi. Kuniks 15-aasta eest hääbus vaikselt viimane suurem ökoturismi ettevõtmine - Eesti ökoturismi klaster. Sellest saati valitseb selles valdkonnas pigem vaikus. EHE-ökomärgisega on tunnustatud ökoturismi tooteid ja teenuseid ning leidub ettevõtteid, mis pakuvad ökoturismi teenuseid, siis ökoturismist kui sellisest ei räägita enam eriti. Nüüd on suuremas fookuses kestlik turism, mis mõjutab igat turismivaldkonda.

Kuna Eestis on tekkinud pikk paus laiaulatusliku ökoturismiga tegelemises, pole ökoturism valdkonnana enam nii üheselt mõistetav. Samuti on kestliku turismi päevakajaliseks tõusmise järel jäänud ökoturism selle varju. Sellest tulenevalt on käesoleva töö eesmärk mõista, millist rolli omab ökoturism kestliku reisimise ajastul. Lähtudes ka täpsustavatest uurimisküsimustest.

1. Kuidas täna ökoturismi viljelevad teenuspakkujad ökoturismi mõtestavad?
2. Kuidas hindavad ökoturismi pakuvad ettevõtted ökoturismisektori praegust olukorda? Kas oodatakse lähitulevikus sektoris muutust?

Käesolev töö on oluline, sest Eestis on vähe avaldatud allikaid, mis pakuksid 2024. aastal uusi teadmisi ökoturismi valdkonna arengust ja olukorrast Eestis. Antud tööst võiks kasu olla mõistmaks mis seisus on ökoturism Eestis täna ja kas selle valdkonna edasisel arendamisel oleks potentsiaali.

1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE

1.1. Ökoturismi olemus maailmas ja kujunemine

Rahvusvahelise Ökoturismi Ühenduse (TIES) 2015. aastal täiendatud definitsiooni järgi on ökoturism vastutustundlik reisimine looduslikele aladele, mis säästab keskkonda, säilitab kohalike inimeste heaolu ning hõlmab endas tõlgendamis- ja harimisvõimalusi (TIES Announces... 2024). Ökoturism ei määra, kuhu reisitakse, vaid kuidas reisitakse (Marvet 1998). Ökoturism on samaaegselt nii mõtteviis kui ka majandusharu (Ökoturismi käsiraamat 2010).

Mõiste „ökoturism“ süünd on suhteliselt ebaselge. Sageli viidatakse Gerardo Budowskile - Rahvusvahelise Looduskaitseliidu (IUCN) peadirektor aastatel 1970-1976 (Former IUCN Directors General 2024) -, kui ökoturismi kontseptsiooni autorile (Selkani 2020). Budowski kirjeldas oma 1976. aastal avaldatud artiklis, et turismi ja looduskeskkonna vaheline suhe on sageli konfliktne, kuid on olemas potentsiaal nende kahe sümbiootilise suhte loomiseks (Budowski 1976).

Teadaolevalt nimetati mõistet „ökoturism“ esimest korda 1980. aastatel. Inglise keeles defineeriti ökoturismi esimest korda Oxfordi inglise keele sõnaraamatus (OED) 1982. aastal. (Ecotourism, n. 2023) Ökoturismi mõiste ja selle definitsiooni võttis kasutusele aastal 1983 Mehhiko arhitekt ja keskkonnakaitsja Héctor Ceballos-Lascuràin. Tema definitsiooni järgi oli ökoturism „reisimine suhteliselt häirimata või saastamata looduslikele aladele eesmärgiga uurida, imetleda ja nautida maastikku ja selle looduslikke taimi ja loomi, samuti nendes piirkondades leiduvaid olemasolevaid kultuuriilminguid (nii minevikus kui ka olevikus)“ (Boo 1990 tsit Fennell 2015: 9). Ceballos-Lascuràini kodulehe andmetel võttis tema kohandatud definitsiooni sellest määratlusest 1996. aastal ametlikult vastu Rahvusvaheline Looduskaitseliit (IUCN). (Cobbinah 2015, Fennell 2015, Ceballos-Lascurain 2024)

Algselt peeti ökoturismi pigem nišihuviks, mistõttu oli see ka kallis. 1990ndatel ja 2000ndatel suurenes avalikkuse teadlikkus ning üha rohkem tunti huvi reisimise ökoloogiliste mõjude vastu. (What ecotourism... 2024) Keskkonnateadlikkuse kasv

suurendab üldist nõudlust nii loodusturismi kui ka spetsiifilisemalt ökoturismi toodete järele (Eesti maaturismisektori... 2012). Lisaks murele keskkonna pärast on turistidel ka soov kogeda algupärast ja puhast loodust (Meimer 1998).

1.1.1. Ökoturismi arendamine Eestis

Eesti esimeseks ökoturismi algeks võib lugeda, kui taasiseseisvumise järel algutati programm „Kodukant“ eesmärgiga edendada maapiirkondade regionaalarengut. Programmile „Kodukant“ anti juriidiline keha, kui aastal 1998 (E-äriregistrister 2024a) registreeriti mittetulundusühing Eesti Külade ja Väikelinnade Liikumine Kodukant, mis täna kannab nime Eesti Külaliikumine Kodukant, lühemalt Kodukant. Ühingu koduleheküljel kirjeldatakse tegevuse eesmärki nii: „Kodukandi eesmärk on kogukondliku tegevuse edendamine maapiirkondades, väärtustades ja arendades külaelu, pärimuskultuuri ja vabatahtlikku tegevust.“ (Kodukant 2024)

Kodukandi liikumise eeskujuks olid Rootsi samasugused ettevõtmised (Ökoturismi käsiraamat 2010, Tooman 2016). 1993. aasta Kodukandi seminaril käidi välja idee hakata korraldama ökoturismi reise. Algatust hakkas vedama Aivar Ruukel ning teda juhendama Rootsist pärit reisijuht Jan Wigsten, kellel oli kogemust ökoturismi kavandamise ja kujundamisega eri maailma paigus. Kohalike ökoturismi võimaluste hindamiseks tegid nad Eestis ringreisi 1994. aasta augustis, mille järel sai alguse Kodukandi Ökoturismi algatus. (Sarv 1996, Tooman 2016). Algatuse eesmärgiks oli teadvustada võimalusi, mida pakub kohaliku arengu ning sealse loodus- ja kultuuriväärtuste säilitamise heaks õigesti planeeritud turism. Seejärel soov luua struktuur, et neid võimalusi realiseerida. (Sarv 1996) Algatuse raames korraldati nõukodasid ning tutvustati ökoturismi põhimõtteid. Projekti lõppedes 1996. aastal loodi järgneva aasta veebruaris (E-äriregistrister 2024b) mittetulundusühing Eesti Ökoturismi Ühendus (EÖÜ). (Tooman 2016) Ühendus defineeris ökoturismi nii: „Ökoturism on vastutustundlik reisimine ja reisikorraldus, mis toetab reisi piirkonna omakultuuri ja looduspärandi säilimist ning kohalike elanike majanduslikku heaolu.“ (Bioloogilise mitmekesisuse... 1999: 128). EÖÜ lõi koostöövõrgu mitmesuguste huvirühmade nagu näiteks riigiasutuste, ettevõtjate ja turistide vahel. Ühingu tegevus hääbus konkreetse sihi puudumise tõttu. (Ökoturismi käsiraamat 2010)

2001. aastal alustati EÖÜ eestvedamisel EHE (Ehtne ja Huvitav Eesti) ökoturismi kvaliteedimärgise välja andmist. Märgisega tunnustati ja turundati maapiirkonnas pakutavaid loodussõbralikke ning keskkonnasäästlikke turismitooteid ning –teenuseid. Teenusele või teenuste kompleksile omistati märgis kolmeks aastaks. 2021. aastal lõpetati märgise väljaandmine. (Eesti Maaturism 2024)

Tänapäevani tõenäoliselt kõige aktiivsem ökoturismiga tegelev ettevõtmine on 2006. aastal loodud turismiettevõtte Lahemaa Ökoturism, mis pakub mitmesuguseid loodusretki Lahemaa Rahvusparkis ja ümbruses (Lahemaa Ökoturism 2024). Sellest on kasvanud välja ka Looduskool Vesipapp, mis pakub keskkonnahariduslikke õppeprogramme (Looduskool Vesipapp 2024).

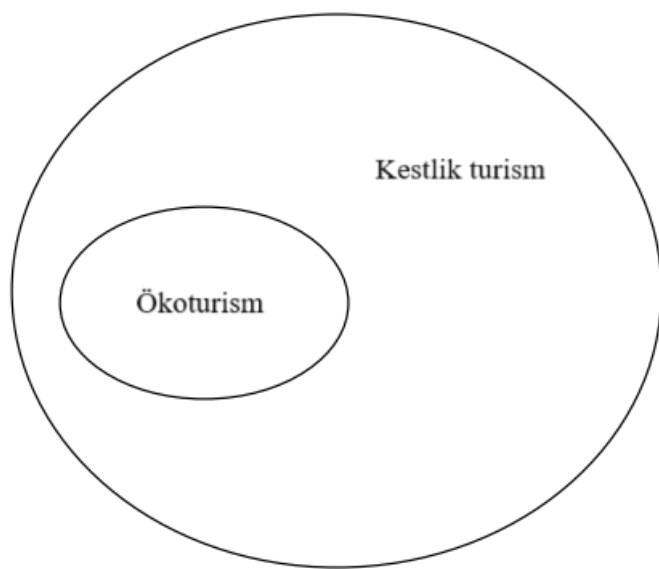
Aastal 2008 loodi Ettevõtlike Arendamise Sihtasutuse (EAS) klastriprogrammi raames aktiivsetest ökoturismi põhimõttest järgivatest teenuspakkujatest koosnev Eesti ökoturismi klaster, mille sihiks oli ökoturismitoodete kvaliteedi parandamine ja turunduse tõhustamine (Ökoturismi käsiraamat 2010). Tänapäevaks klaster enam ei tegutse.

Hetkel pole aktiivseid riiklikke arengukavasid või strateegiaid, mis suunaksid Eestis toimuvat ökoturismi. Praegu on kehtiv turismistrateegia 2022-2025, mille eesmärk on toote- ja sihtkohaarendus, nõudluse taastamine ning ühenduvus (Laaster 2022). Selles strateegia dokumendis on ökoturismi mainitud vaid korra. Huvipõhistele segmentidele suunatud turunduse punkti all on tegevustena välja toodud „ökoturismi kommunikatsiooni- ja turundustegevused“ (Turismistrateegia 2022-2025 2022: 15).

1.2. Ökoturism ja kestliku reisimise idee

Kui ökoturism keskendub kitsamas pildis kohaliku kogukonna heaolule, sealsele keskkonnale ja kultuuriväärtusele ning harimisvõimalustele, on kestliku reisimise idee oluliselt laiahaardelisem mõjutades igat turismivaldkonda. Maailma Turismiorganisatsioon (UNWTO) definitsiooni järgi võtab kestlik turism „täielikult arvesse praegusi ja tulevasi majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnaga seotud mõjusid, rahuldades külastajate, sektori, keskkonna ja kohalike kogukondade vajadusi“ (UNWTO 2024). Sageli on kasutatud ökoturismi ekslikult kestliku turismi sünonüümina, kuid see seda pole (Wall 1997). 1990-2000 sai ökoturismist kestlik alternatiiv massiturismile (Drpić et al. 2021) - mis võib olla

üks põhjustest, miks ökoturismi on samatähenduslikult kestliku turismina esitletud. Ökoturism võib olla kestlik, kuid kestlik turism pole ökoturism. Seepärast võib ökoturismi pidada kestliku turismi alaliigiks (joonis 1), mis on rangemini piiritletud (Ökoturismi käsiraamat 2010). Aja möödudes on aga teadlikkus kasvanud ja sagedamini selgitatakse kestlikust turismist rääkides ka ökoturismi erinevus sellest. Sellegi poolest valitseb nendes valdkondades siiani segadus.

Joonis 1. Kestliku turismi ja ökoturismi seos (Ökoturismi käsiraamat 2010).

Igal aastal koostab rahvusvaheline uuringufirma Euromonitor International edetabeli, kus reastatakse 99 riiki ülemaailmselt hinnates nende pühendumust säästva turismi tavade arendamisele ja edendamisele (Estonian world 2023, Euromonitor International 2023). Kui viimastel aastatel on Eesti säästva reisimise indeksi (Sustainable Travel Index) järgi kuulunud kümne esimese riigi sekka, siis 2022. aastal tõusis Eesti esmakordselt neljandale kohale (joonis 2). (Estonian world 2023) Indeks kasutab 56 indikaatorit, mis jagatakse seitsme samba – keskkond, sotsiaalne, majanduslik, risk, nõudlus, transport ja majutus – vahel. Euromonitor International uuringu *Voice of the Consumer: Lifestyles Survey* andmetel on 41% reisijatest valmis seiklus- ja ökoturismi teenuste eest maksma enam kui 30% rohkem. (Euromonitor International 2023)

Riik	Koht 2022	Koha muutus 2021/2022
Rootsi	1	→ 0
Soome	2	↑ 1
Austria	3	↓ -1
Eesti	4	↑ 5
Norra	5	↑ 1
Slovakkia	6	↓ -1
Sloveenia	7	↓ -3
Island	8	→ 0
Läti	9	↑ 1
Šveits	10	↓ -3

Joonis 2. Säästva reisimise indeks - top 10 2022 (Euromonitor International 2023).

2023. aastal valminud EASi, KredExi ja majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi tellimisel tehtud uuringus „Üleminek kestlikule turismile Eesti turismisektoris: hetkeolukord, eeldused, mõju- ja investeringu- ning toetusvajadused“ selgus, et Eesti turismisektoris pole välja kujunenud ühtset arusaama kestlikust turismist, mistõttu ei osata seda klientidele veel reklaamida. Leiti, et ettevõtted on mõistnud kestliku tegutsemise vajalikkust, kuid ei tea veel, kuidas selle suunas liikuda. (Haljasmets et al. 2023, Rohegeenius 2023) Ettevõtjad võivad enda teadmata pakkuda rahvusvahelistele kestlikkuse kriteeriumitele vastavat teenust, oskamata seda klientidele kestlikuna reklaamida (Rohegeenius 2023). Sama on tõenäoliselt juhtunud ka Eestis ökoturismi puhul – pakutav teenus vastab ökoturismi tingimustele, kuid teenuspakkuja ei tea ega oska seda klientidele ökoturismina pakkuda.

1.3. Ökoturismi valdkonna kitsaskohad

Eelmises alapeatükis mainitud kestliku turismi valdkonnas esinevad kitsaskohad kanduvad tõenäoliselt üle ka Eesti ökoturismi sektorile, viidates sellele, et neid valdkondi on vähe uuritud, piiritletud ning ettevõtjatele ja turistidele selgitatud. Turismisektori kiire arengu juures on oluline teha sagedasi valdkonna uuringuid ja kokkuvõtteid, et informatsioon oleks aja- ja asjakohane. Samuti kestliku reisimise tuules on vaja aina enam keskenduda seda

toetavate praktikate uurimisele. Ökoturism, kui rangemate piiridega kestliku turismi alaliik (Ökoturismi käsiraamat 2010), on see oluline osa kestliku turismi elluviimisest maapiirkondades. Seetõttu on kestliku turismi uurimise kõrval vaja selgelt piiritleda ka ökoturismi valdkond. Selgemad juhised motiveeriksid ja julgustaksid ettevõtjaid rohkem ökoturismi teenuseid pakkuma ja reklaamima. Seda väidet toetab Eestis läbi viidud kestliku turismi uuringu üks tulemustest, et ettevõtted, mis küll on motiveeritud kestlikke teenuseid pakkuma, on ebakindlad, sest tunnevad mitte omavat piisavalt teadmisi selles valdkonnas (Haljasmets et al. 2023).

Kuigi ökoturism on üks enim propageeritud kontseptsioone turismiuuringutes, siis kestab ikka vaidlus selle üle, mida täpsemalt ökoturism endast kujutab ning mida see peab pakkuma. Esineb arvamusi, et ökoturismi kasutatakse pelgalt turundustaktikana, mille tulemuseks on negatiivsed keskkonnavalused ja sotsiaalsed mõjud. Seda sellepärast, et kontseptsioon pole üheselt mõistetav ning seeläbi on lihtne meelitada looduskaitseteadlikke turiste tarbima mitte ökoturismi printsiipe järgivaid looduspõhiseid teenuseid. (Cobbinah 2015) Täpse ökoturismi definitisooni mõtestamise kõrval mängib olulist rolli ka definitisooni tõlgendamine vastavalt piirkonnale. Ökoturism ei saa kunagi olla samasugune erinevates riikides, sest see mis ühes kohas on traditsiooniline pole seda teises. Sellest tulenevalt on keeruline ka eristada üleüldist ökoturismi sihtgruppi. (Ökoturismi käsiraamat 2010)

Kuigi Eestis ökoturismi teenuseid pakkuvaid turismiettevõtteid on, siis ökoturismina reklaamitakse enda teenuseid vähe. Ka infot, mis võiks huvitada ökoturisti, eriti välisturisti, kes pole Eesti turismituruga tuttav, on keeruline leida. Eestis on mitmekesine loodus ja suur elurikkus ning mitmeid loodus- ja maastikukaitsealasid, mida iseseisvalt külastada, kuid vähe on informatsiooni ökoturismi teenuseid pakkuvatest ettevõtetest. Lihtne Google'i otsing „ecotourism services in estonia 2024“ ei anna otsingutulemustes konkreetseid ettevõttesoovitusi. Otsingutulemustes kohtab peamiselt ökoturismi asemel märksõnu „eco-friendly“ ja „sustainable tourism“. Puhka Eestis nii ingliskeelses kui ka eestikeelses portaalis otsingusõna „ecotourism“ või „ökoturism“ kasutades leiab otsingumootor mõlemal puhul vaid ühe tulemuse. Huvitaval kombel on mõlemas keeles otsingutulemus erinev.

2. METOODIKA

2.1. Metoodika ülevaade

Antud uurimustöö eesmärk on teada saada, kuidas tänasel päeval ökoturismi teenuseid pakkuvad ettevõtted defineerivad ökoturismi, missuguseid muutusi oodatakse ökoturismisektoris lähitulevikus ning kuidas on kestliku turismi idee mõjutanud ökoturismi valdkonda.

Eelpool mainitud eesmärkide täitmiseks otsustas autor kvalitatiivse uurimismeetodi kasuks. Kvalitatiivset uurimismeetodit peetakse sobivaks, kui uurija eesmärgiks on välja selgitada ja teoretiseerida olulisi probleeme (Jamshed 2014). Kvalitatiivmeetodiks valiti poolstruktureeritud intervjuu, sest antud meetodi puhul luuakse intervjuu põhi, mis juhib intervjuu protsessi aga ei piira intervjuueerija esitatavaid küsimusi ega intervjuueeritava antavaid vastuseid. Poolstruktureeritud intervjuu arvestab sellega, et intervjuu osalised omavad erinevaid subjektiivseid arvamusi. (Coughlan et al. 2009)

Alternatiivina saanuks kasutada kvalitatiivse ja kvantitatiivse metoodika kombinatsiooni, kaasates uuringusse nii Eestist kui ka välismaalt pärit Eesti turismiteenuste kliente. Uurida tasuks nende teadmisi mõistetest „ökoturism“ ja „kestlik turism“, üldist huvi nende arengusuunade vastu ja hinnangut info kättesaadavuse kohta. Samuti saaks uurida riiklikul tasandil turismi elluvijate arvamust Eesti praegusest ökoturismi sektorist ning selle arenguvõimalustest.

2.2. Valim

Töö eesmärkide saavutamiseks koostas autor uurimiseks töö eesmärgi võimalikult palju toetava valimi ettevõtetest, mida võiks liigitada ökoturismi teenuseid pakkuvate ettevõtetenä. End ökoturismi teenuspakkujatena reklaamivaid ettevõtteid on Eestis äärmiselt vähe. Ettevõtted, mis pakuvad ökoturismi, pakuvad sageli ka muid loodusturismi teenuseid. Valimisse sobivate ettevõtete leidmiseks lähenes autor peamiselt kahel viisil – ettevõtted,

mis pälvisid 2021. aasta juunis EHE ökomärgise; ettevõtted, mille nimes või mille teenuse nimes või kirjelduses esines sõna „öko“. Valimisse kaasati ka kirjanduse ülevaate koostamisel leitud ettevõtteid. EHE ökomärgise saanud ettevõtted lisas töö autor valimisse, sest hetkel on Eesti turismisektoris keeruline muul moel eristada ökoturismi teenuseid muudest looduspõhistest teenustest. Ettevõtted, mille nimes või mõne teenuse nimes või kirjelduses esineb sõna „öko“ otsustas autor lisada valimisse, sest kuigi „öko“ ei viita ilmingimata ökoturismile, siis oma olemuselt võivad need ettevõtted või teenused vastata ökoturismile. Kokku leiti 26 teenuspakkujat. Neist 7 pakub giiditeenust, 6 matkateenust, 5 kombinatsiooni erinevatest teenustest, 3 spaateenust, 3 mõnda tegevust/ise millegi valmistamist ja 2 majutusteenust. Intervjuus osalema nõustus kuus ettevõtet, kellest neli intervjuu ka andsid.

2.3. Poolstruktureeritud intervjuu

Töö autor otsustas kasutada poolstruktureeritud intervjuu meetodit. Poolstruktureeritud intervjuu toetab avatud vestlust, lubades intervjuueerijal kohandada küsimusi vastavalt intervjuu kulule ning esitada vajadusel täpsustavaid küsimusi (Õunapuu 2014). See meetod sobib käesoleva töö väikese valimi korral ning võimaldab meetodi paindlikkuse poolest saada mitmekülgsemaid vastuseid.

Kõigi valimisse leitud ettevõtetega kontakteeruti meili teel. Meilis tutvustati uurimustöö eesmärke ja nimetati meetod, kuidas töö autor eesmärke saavutada soovib. Kui meili saanu nõustus intervjuus osalema, tutvustas töö autor ka konkreetsemalt intervjuu sisu. Intervjuu küsimused on esitatud käesoleva töö lisas 1. Intervjuus küsiti intervjuueeritavatelt, millistest põhimõtetest on nad oma teenuste arendamisel lähtunud ning kas ökoturismi pakkumine on olnud sihilik valik. Arutati ka, milline on teenuste sihtrühm, kuidas on kliendid aastate jooksul muutunud ja kas nende hinnangul võib kliendis tekitada suuremat huvi teenust tarbima just teenuse iseloom (sel puhul ökoturism) või ei mängi see nende teenuse valiku puhul rolli.

Ka prooviti mõista, kuidas intervjuueeritavad defineerivad ning eristavad mõisteid „ökoturism“ ja „kestlik reisimine“ ning kuidas nad tajuvad kestliku reisimise mõju ökoturismile.

Intervjuu teises pooles küsiti intervjuueeritavate hinnangut Eesti ökoturismi valdkonnale praegu ja ka mõtteid, kuidas ja kuhu võiks valdkond areneda tulevikus. Eeskujul Eesti ökoturismi klastrist küsis töö autor intervjuus osalejatelt, kas sarnase põhimõttega ökoturismi sektoris tegutsevaid ettevõtjaid koondav võrgustik võiks Eestis eksisteerida.

Kolm intervjuud viidi läbi Zoomi keskkonnas ning üks intervjuu viidi tehniliste viiperuste tõttu läbi telefonikõne teel. Intervjuude keskmine pikkus oli umbes kolmkümmend viis minutit. Kõige lühem 20 minutit ja kõige pikem 50 minutit.

Intervjuus osalenute nimesid töös ei kasutata vaid asendataks neutraalsete sümbolitega (A, B, C jne).

2.4. Andmete analüüs

Intervjuud transkribeeriti ning kodeeriti (tabel 1). Seejärel koostati kvalitatiivne sisuanalüüs, mille abil analüüsiti uurimistulemusi ning võrreldi kirjanduse ülevaates esitatud väidetega. Andmete peatükis on intervjuudest võetud tsitaadid esitatud krusiivkirjas, et neid eristada muust tekstist.

Tabel 1. Teooria ja tulemuste põhjal kodeeritud teemad

Kategooriad	Tulemuste põhjal loodud koodid
Põhimõtted teenuste arendamisel	<ul style="list-style-type: none">• Ehedus• Elustiil• Arhailisus• Jätkusuutlikkus• Loodussõbrallikkus• Aeglane kulgemine• Sobitumine keskkonda• On loomulik, tuleb loomulikult• Lapsepõlve mälestus, turvatunne, mugav• Sõltub oluliselt pakutava teenuse iseloomust

Kliendid

- Uudishimulik
- Aeglane turist
- Süvahuviga turist
- Nii sise- kui ka välisturiste

Ökoturismi idee mõtestamine

- Kestlik
- Roheline
- Taaskasutus
- Puhas/mahe
- Väike jalajälg
- Maailmavaade
- Looduslähedus
- Tarbimiskäitumine
- Loodusega arvestav
- Ökosõbralik tegevus/käitumine
- Teadlikkus oma käitumise mõjust
- Mõlemapoolne pingutus – teenuspakkuja ja turist

Arengusuunad

- Toetav võrgustik teretulnud
- Pakkuja ja tarbija teadlikkuse kasvatamine
- Tuleb leida tasakaal räägitavas jutus ja käitumises
- Juba tegutsevate teenuspakkujate kestlikkusele suunamine
- Valdkonna sees muutuse puudumisel vaja tõuget riigitasandilt

3. TULEMUSED

3.1. Ökoturismi teenuste kujundamine ja kliendid

Intervjueeritavatel uurides, mis põhimõtetest on nad lähtunud oma teenuste arendamisel, siis toodi peamiselt välja, et põhimõtete valikut on mõjutanud otseselt just pakutava objekti iseloom ja teenuspakkuja enda mentaliteet ning kogemus. Kolm vastajat tõdesid, et ei ole sihilikult otsustanud ökoturismi teenust pakkuda vaid on ajas kujunenud nii, et teenused omavad ökoturismi omadusi. Üks vastaja ütles aga, et nende puhul on otsus olnud sihilik.

„Ausalt öeldes ei ole mõelnud nagu sellise mingi konkreetse sildi peale, et kas see just on öko- või ei ole ökoturism. (---) Ma olen propageerinud seda elustiili ja üleüldse sellist lihtsat loomulikku elu. Teadlikult on see suunatud sellisele n.ö. aeglasele kulgemisele, sobitumisele jätkusuutlikkusele ja edasihoidlikkusele.“ (A)

„Me ei ole lähtunud, et kusagil on keegi defineerinud, et on ökoturism ja ökoturismi teenused, vaid et meil on see kujunenud pigem just nimelt nii, et see on meile (kollektiivile) oluline vaade olla loodussõbralik, looduslähedane.“ (B)

„Mida arhailisem, mida lihtsam – see on minule vastuvõetav ja tahan seda edasi pakkuda. Ma olen oma lapsepõlve kõik maal veetnud ja sellest on mul selline hästi hea mälestus, turvatunne, ja kuidagi ma tahan kõike seda edasi anda ja pakkuda pigem rohkem kui vähem.“ (C)

„Loodussõbralikest põhimõtetest - et kõik eraldiseisvad osad meie teenuses oleksid võimalikult loodussõbralikud. Ehk siis meil on taaskasutatud mööbel, teiseringi linad ja kõik puhastusvahendid, mida me kasutame, on loodussõbralikud.“ (D)

Kõik intervjueeritavad tõdesid, et küllastajate seas on nii eestlasi kui ka välismaalasi. Mõne hinnangul pooleks ja mõne hinnangul on välismaalasi pigem vähe, kuid alati on. Kaks vastajat neljast mainisid, et proovivad oma sihtrühma järjepidevalt ka laiendada. Proovitakse

kõnetada nooremaid turiste, kui ka piirkonda sattuvaid turiste, kes seni nende teenuseid on tarbinud vähe või üldse mitte.

„Välismaalased tulevad uudishimust, kes tahavad seda kogemust.“ (C)

„Mida me ise väga hoolega püüame just jälgida, et meie klient ei vananeks, vaid ikkagi ka noori näiteks kõnetada. Tundub, et meil õnnestub ka see. Siin kandis liigub päris palju välisturiste, aga et meie juurde satub neid vähe. Samas võib-olla oleks just nimelt see ka võimalus.“ (B)

Sihtgrupi puhul kirjeldatakse, et nende klient on tavaliselt süvahuviga ja n.ö. aeglased turistid, kes võtavad rahulikult aega, et teenuse osadega tutvuda, mitte ei jookse läbi. Üks vastaja tõi välja, et teda kõnetavad turistid, kes ei reisi selleks, et hoobelda, vaid selleks et saada mingit kogemust.

Ükski vastajatest pole aastate jooksul suuri muutusi oma kliendibaasi puhul täheldanud.

„No ikkagi kuna ma olen väga nišiettevõtte ja väga suurelt ei reklaami, siis põhiliselt ikkagi minu juurde jõuavad need inimesed, kes on sellest asjast huvitatud ja kes on teadlikud sellest, mida ma pakun.“ (A)

„Pigem on võib-olla sama.“ (B)

„Ei oska öelda, et muutunud oleks. Pigem mitte.“ (C)

„Kolme aasta jooksul ei ole nagu sellist märgatavat muutust tekkinud“ (D)

Üks intervjuueritav toob välja, et teenuse autentsuse huvides on nad vastu võtnud otsuseid, mis tänases mõistes võivad mõjutada negatiivselt teenuse kvaliteeti. Näiteks pole nad juurdepääsuteid asfalteerinud, sest nii nad läheksid vastuollu oma pakutava teenuse ja oma enda põhimõtetega.

„Mingis mõttes teenus pole nii kvaliteetne (---). Aga teistpidi on see autentne kogemus. Teiselt poolt kooskõla loodusega – arvestamine teiste liikidega, ilmastiku ja selle mõjuga. Me ei saagi pakkuda sellist feik kogemust või Disneylandi. Et see ökoloogilisus on just nimelt see autentsus, et sa oledki kontaktis selle loodusega isegi, kui see on ebamugav, külm, pime ja niiske.“ (B)

Jätkusuutliku iseloomuga teenust pakkudes kohtab nii kliente, kes teenuspakkuja valikutega väga rahul on ja ka kliente, kes üldse tehtud otsustega ei nõustu.

„Mõned märkavad ja ütlevad, et neile nii meeldib see õhkkond ja see, et keskendumine prügisorteerimisele ja taaskasutusele. Aga mõned ütlevad, et mööbel oli kole ja vana ja neile ei meeldinud.“ (D)

Küsimuse puhul „Kas ökoturismi teenus on klientidele kutsuvam kui lihtsalt loodusturismi teenus?“ vastas üks intervjuueeritavates, et majutusettevõttena pole klientide peamine motivaator teenuse „öko“-silt, kuid mõne kliendi jaoks lihtsalt tore lisaboonus teenuse juures.

„Seda, et keegi otsiks ekstra meid või leiaks meid selle tõttu, et me oleme öko(majutus), seda on suhteliselt vähe. See on nagu pigem tore pluss, aga mitte see esmane põhjus.“ (D)

3.2. Ökoturismi ja kestliku reisimise idee mõistmine

Kõik intervjuueeritavad tõdesid, et ei oska päris täpselt kumbagi neist mõistetest hästi defineerida. Mõistete lahti mõtestamisel tugineti paljuski enda kogemusele nii teenuspakkujana kui ka turistina. Mõistete üleüldist sisu mõistetakse hästi, kuid ei osata piiritleda täpsemalt, mis on „ökoturism“ ja mis „kestlik turism“. Ökoturismi kirjeldamisel kasutati omajagu üleüldiselt kestliku turismiga seotud omadusi nagu „kestlikud väärtused/eluviis“, „jätkusuutlikkus“, „roheline“, „väike jalajälg“, „taaskasutus“. Ökoturismi defineerimise puhul mainis iga intervjuueeritav, kes rohkem kes vähem, nii teenuspakkuja kui ka turisti tehtavate valikute mõju.

„Ilmselt inimene otsib (kindlapeale) puhtaid, (kindlapeale) loodust arvestavaid, (kindlapeale) kestlikke väärtusi arvestavaid teenuseid. Seda et see teenuspakkuja kuidagi mõtleb läbi, kuidas tema teenus ja tema või see mida ta näitab on jätkusuutlik - kuidas (ta) on roheline, kuidas (see) jalajälg on väike, kuidas ta suhestub ümbritsevaga, planeediga, teiste inimestega, kuidas seda õiglaselt ja hästi saab jagada.“ (A)

„Rõhk võiks olla sõnal ökoloogia, et see ikkagi on võib-olla mitmel tasandil siis rohkem teadvustatud ja läbi mõeldud. (---) rõhk ökosüsteemil, keskkonnal

kui tervikul ja kindlasti ka turisti käitumine, et tal siis on see võimalus olla see ökoloogiline turist, mitte et teda sunnitakse kusagil seal tunglema ja näiteks ühekordsetest plastnõudest mingit kohvi endale ostma.“ (B)

„Täpselt see, et kes otsib ehedat midagi, mis meil on siin veel looduses alles jäänud. Pannakse ka klaasmajad metsa püsti, aga see ei ole see. Kui sa suudad midagi ehedat pakkuda, siis vot see on minu mõistes see ökoturism.“ (C)

„Ühelt poolt on see turismi teenuspakkuja, et mis samme tehakse ökosõbralikkuse poole, aga teiselt poolt siis ka see turisti pool - kindlasti on inimesi, kes üritavad võimalikult ökosõbralikult reisida.“ (D)

Eraldi kestlikku turismi mõistet pigem kirjeldada ei osatud, vaid seda, et üldiselt on üsna sarnane ökoturismile, millest tulenevalt ei osatud hinnata ka kestliku reisimise idee mõjutusi ökoturismi valdkonnale. Samuti ei osatud välja tuua muudatusi, mida teenuspakkujana kestliku turismi idee tuules tehtud on.

„Ma olen väga kehv sellistes üldistes terminites ja üldistes kokkupuudetes. /.../ Enda teenuse puhul olen ma väga põhjalikult ju läbi mõelnud, et mida kasutada, kus kasutada – milliseid puhastusvahendeid, milliseid rätte. Ja kui ma ise kuskil reisin, siis ma panen ka tähele, et nendes kohtades, kust ma läbi käin, on raiskamist. Aga kuidas see nüüd jah nendesse terminitesse mahub, seda ma ei oska öelda.“ (A)

„Ma ei ole tõmmanud sellist selget piiri sinna vahele. Ma ei tea täpselt, mis nende definitsioonid on, aga minu jaoks on need pigem sarnased. Kindlasti on erinevusi, aga need on sellest (nagu) samast piirkonnast.“ (D)

Ühes intervjuus käis läbi teema, et kestliku turismi arengu valguses on hakanud suuremad turismiteenuste pakkujad välja kuulutama oma uusi kestlikumaid otsuseid ja praktikaid - prügisorteerimine, taaskasutamine jne. Samal ajal on väiksemad turismiettevõtted võib-olla, et terve oma tegutsemise ajal neid praktikaid järginud - nii rahakokkuhoiu kui ka loodushoiu mõttes. Aga kuna need praktikad on väiksema ettevõtte puhul üsna harjumuspärased, siis pole teenuspakkujad seni taibanud neid praktikaid teadlikumalt oma klientidele avada.

„Meil on eelarve väga piiratud, me ei ole kunagi saanud priisata ja selle tõttu me tegelikult olemegi väga keskkonnahoidlikud. Ja nüüd siis vaatamegi, et

me võib-olla ei oska seda välja reklaamida niimoodi, et me oleme nüüd ka väga keskkonnateadlikud vaid vastupidi – me olemegi koguaeg olnud ja ei olegi ka kunagi midagi asjatult ära visanud. Kõiki esemeid ja eksponaate oleme kasutanud lõpuni nii kaua kui annab.“ (B)

„Kui meil on vaja mingit uuendust, siis me mõtleme seitse korda läbi, kas meil on seda vaja ja kas me saame seda kuidagi taaskasutusest.“ (D)

3.3. Ökoturismiettevõtlus Eestis

Eesti ökoturismi valdkonnas tegutsemist vastajad pigem keeruliseks ei pea. Iga vastaja toob mingil moel oma vastuses välja mõtte, et selles valdkonnas mängib olulist rolli teenuspakkujate enda soov ja huvi sellega tegeleda.

„Ei, mingit raskust ma küll ei tunne. Aga see on ka minu maailmavaade, et ma ei tee mingisuguseid raskeid asju vaid ma teen asju kergusega. Kui nendes asjades pole kergust, siis ma otsin selle kerguse.“ (A)

„Ei ole raske. Ise pead hästi aktiivne olema. (---) Aga kõike, mis teed, tuleb teha sära silmil. Kui asi läheb punnimiseks, siis ei ole endal rõõmus ja klient näeb ka ära.“ (C)

Kaks vastajat leidis, et Eestis on selles valdkonnas teenuspakkujaid piisavalt. Kolmas intervjuueeritav ütles, et ta ei ole väga kursis valdkonnas tegutsevate ettevõtete umbkaudse arvuga, mistõttu ta hinnangut anda ei oska. Neljas teenuspakkujate leidis, et Eestis võiks ökoturismi valdkonnas isegi rohkem tegutsejaid olla.

„Ma arvan, et see (hetkeolukord) on väga hea.“ (A)

„Selliseid ettevõtteid on piisavalt. Need on sellised pühendunud inimesed. Igal ühel on oma väike kiiks. Selles mõttes, et sa ei teeks seda, kui sa ise ei usuks sellesse.“ (C)

„Kindlasti võiks olla rohkem. Kui leida see oma klientuur üles, mida meie oleme osaliselt leidnud, siis see väga meeldib inimestele, sobib ning jätab neile (nagu) hea tunde. Ma arvan, et sellel oleks kindlasti turgu. Ja ma arvan

ka, et praegu see minu põlvkond (pigem noorem) jaksaks seda teha ka – peab lihtsalt kätte võtma.“ (D)

Küsimusele, kas ettevõtjana intervjuueeritavad tuntakse ökoturismi sektoris puudust värsketest valdkonna uuringutest, suunistest ettevõtjatele, toetustest või muudest hüvedest, leiti, et pigem ei tunta millestki konkreetsest puudust.

„Ma arvan, et kes tahab leida suuniseid või otsib suuniseid, otsib abi, see alati seda saab ja leiab. Ja toetuste kohta ma ausalt öeldes ei oska midagi öelda, sest minu arust iga ettevõtmine on siis ettevõtmine kui ta toimib ilma toetusteta.“ (A)

„Ma ei ole ilmselt kursis nii põhjalikult ja ma ei ole nii põhjalikult üldse sinna süvenenud. Meie jaoks ei ole olnud see esmane prioriteet.“ (B)

„Hetkel mitte. Ma olen nii palju neid koolitusi ja kõike saanud, pärandturismi korralduse lõpetanud ja ise suhteliselt aktiivne inimene olnud koguaeg. Ma ei tunne, et millestki puudust on.“ (C)

„Ma arvan, et ei ole vajadust. Pigem see, et kõik teevad nii palju kui suudavad ja see mingisugune nimekiri tekitaks veel rohkem sellist ebavajalikku muretsemist, et olla ökosõbralikum nii individuaalsel tasemel kui ka ettevõtjana. Samm sammu haaval lihtsalt teha nii palju kui saad. See on nagu lihtsam ja mitte nii overwhelming (rõhuv).“ (D)

Arutades EHE märgise kasulikkusest ja vajalikkusest leidsid vastajad, et ökomärgis midagi erilist juurde ei anna peale selle, et teenuspakkujal on endal kindlam, teades, et teeb õiget asja. Üks intervjuueeritav tõi välja, et pole ökomärgist taotlenud, sest sellega kaasneb bürokraatlik protsess. Kahes intervjuus tuli juttu ka teistest märgistest, mida kestliku iseloomuga ettevõtted taotlema saavad. Nende puhul aga peab pidevalt maksma, et märgist oma teenusel või ettevõttel hoida ning väiksema ettevõttega ei tasu selline väljaminek ära.

3.4. Ökoturismi arengusuunad Eestis

Sellele, mis võiksid olla Eestis ökoturismi sektori arengusuunad ja mida valdkonnas teisiti teha, lähenesid vastajad suhteliselt erinevatest vaatenurkadest.

„Ma arvan, et need, kes seda pakuvad, need lähenevad sellele piisavalt hästi. Aga mina põhiprobleemi näen selles, et väga keeruline on viljeleda mingit loodusturismi, kui toimub metsaraie, mingisugused kaevandamised, teede ehitamised, maade industriaalne kasutamine, mis lihtsalt jupitab ja lõhub loodust. (---) Väga keeruline loodusturismi kohapealt, kui räägime maailmale või oma potentsiaalsele kliendile, et meil on hästi ilusad ja hästi palju metsa. Aga kui me läheme oma klientidega loodusesse ja satume lapitekile, kus iga natukese aja tagant on lageraiie lank või RMK sirge tee läbib nagu tross meie looduskooslusi, siis see kindlasti kaasa ei aita sellele rohelisele kuvandile. Aga selles osas ei ole mitte midagi teha teenuspakkujatel, see on riiklik poliitika. Kui me leiame, et prioriteet on metsamaterjali kasutamine (---), siis me kindlasti vähendame võimalust loodusturismiks. Seal selle tasakaalu leidmine on kõige suurem probleem ma arvan.“ (A)

„See võiks asendada järjest rohkem sellist massiturismi. (---) Turism võikski minna rahulikumaks, looduslähedasemaks, läbimõeldumaks. Kõik peakski olema (selline) hästi teadlik, ka turist. (---) Võiks innustada ka neid olemasolevaid väikeseid tegijaid, keda Eestis on hästi palju – kes on loomult juba sellised keskkonnahoidliku eluviisiga. Aga et see ei oleks selline plakatlik kampaania, et hakkame nüüd kõik hästi ökoks. (---) Pigem võiks areng olla loomulik ja orgaaniline.“ (B)

„Ma ei oska niimoodi vastata, sest igal ühel on oma nišš vastavalt sellele, kus ta seda pakub, mis on need võimalused ja mis on inimeste taotlused. (---) Aga me peame ise hakkama saama tegelikult. Nii tugevad kui me ise oleme, nii tugev ongi see meie ettevõtte.“ (C)

„Kui see muutus seest poolt ei tule, siis peaks riik natuke suunama. (---) Ülevalt poolt võiks küll tulla mingisugune lüke, aga ma ei tea kuidas seda tuleks teha.“ (D)

Neljast intervjuueritavast kolm teenuspakkujat, kes on varasemalt kokku puutunud kohalikke ettevõtjaid koondavate võrgustikega, leidsid, et üleriigiline ettevõtjaid koondav organisatsioon oleks teretulnud. Selle läbi saaks toetada ka väiksemaid teenuspakkujaid. Samuti oleks turistil lihtsam leida endale meelepäraseid ja sobivaid teenuseid

kindlustundega, et saab selle, mida on reklaamitud. Tõdeti, et selline ettevõtmine vajaks järjepidevat ja väljapoole tegutsemist, et sellest oleks kasu.

„Ma arvan, et Eestis on üleüldse liiga palju selliseid projektipõhiseid n.ö. katuseid (---), see on minu jaoks selline vaht ümber tegeliku asja.“ (A)

„Vot ma juba enne mõtlesin selle intervjuu ajal, et tegelikult võiks olla selline võrgustik. Meil on selle 15 aastaga siin piirkonnas (---) võrgustik üles ehitatud. See toimib väga hästi - kõik teavad mida nad teevad ja samal ajal ka (just nimelt) see ühine turundamine. Arvestades sellega, et (võib-olla) turist on ise selle 15 aastaga väga palju teadlikumaks muutunud – just ökoteadlikumaks –, siis see võiks olla tegelikult väga hea. Ja ka iga väike tegija ei peaks omaette nokitsema ja otsima neid kliente vaid klient näeb, et tema (teenuspakkuja) kuulub siia võrgustikku ja võib kindel olla, et ei satu (teenuse tarbimisel) vastuollu oma maailmavaateliste põhimõtetega. (---) Mida rohkem ise edasi mõelda, seda rohkem tundub, et miks meil ei ole seda. Endale turistina meeldiks ka.“ (B)

„Võiks olla kindlasti. Aga jällegi tekib see, et sa (teenuspakkujana) ei jõua igale poole. (---) Aga kindlasti selline õlatunne ja mingi võrgustik on vajalik. Sest ettevõtted on meil ikkagi mikroettevõtted – üks inimene, heal juhul kaks, kolm – ja mingil hetkel sul on seda õlatunnet ja tuge vaja.“ (C)

„Ma arvan, et oleks küll kasu. Sellel peaks olema sihikindel ja aktiivne juhtimine. Aga ma arvan, et sellest oleks kindlasti kasu, kui inimesed teaks sellest. Kui omavahel toimetaks, siis sellest pole suurt kasu. Seal peab olema just see väljapoole teadvustamise komponent. Ma arvan, et siis oleks see väga hea.“ (D)

4. ARUTELU

Enamus vastanutest ütlesid, et pole teenuseid pakkuma asudes neid sihilikult ökoturismina määratlenud. Teenuspakkujad, kes intervjuus osaleda ei soovinud, ütlesid, et ei defineeri ennast ökoturismi teenuspakkujatena ning ei tunne ennast piisavalt pädevana ökoturismi teemal rääkimiseks. Väikese andmekogu põhjal ei saa teha põhjanevaid järeldusi, kuid tulemus võib viidata sellele, et teenuspakkujad pole täielikult kursis oma teenuste potentsiaaliga, mistõttu ei osata teenuste kestlikke väärtusi reklaamimisel kasutada. Üks intervjuus osaleja tõdes, et turismi sektori kestlikuks muutumise juures peaksid ka väiksemad ettevõtted teadvustama oma kestlikke otsuseid ja praktikaid ning neid enda kasuks ära kasutama. Intervjuudes toodi välja vajadust olemasolevate ettevõtete kestlikkusele suunamist.

Intervjuus toodi välja, kuidas ökoturismi/kestliku turismi valdkonnas teenuse puhul tehtud otsused võivad muuta teenuse n.ö. ebakvaliteetseks. Samas on need otsused olulised, et teenus säilitaks oma autentsuse. Näiteks ei asfalteerita juurdepääsuteid, mistõttu võib halbade ilmastikuolude puhul olla ligipääs keeruline ja ebamugav.

Sihtgrupi kirjeldamisel toodi välja omadussõnu nagu aeglane, süvahuviga, loodusteadlik, uudishimulik. Mainiti, et välituriste on, kuid tavaliselt on neid kas sama palju või vähem võrreldes siseturistidega. Toodi välja, et välituriste on pigem keeruline köita, sest teenuse komponendid võivad olla neile liiga võõrapärased. Aga uudishimust mõni teenust tarbima ikkagi tuleb. Leiti, et välituriste võiks iseenesest sihtgruppi kaasata küll, tuleb leida lihtsalt õige viis, millega nendes huvi äratada. Intervjuudes toodi välja soovi teisigi turistigruppe oma sihtrühma kaasta. Samuti jagasid mõned intervjuueeritavad mõtteid, kuidas otsitakse ja luuakse lisaväärtust oma teenustele. See on väga positiivne, sest viitab sellele, et ollakse valmis muutustega kohanema ning regulaarselt tegema pingutusi, et oma teenust arendada ja sihtgruppi laiendada.

Intervjuude käigus saadi teada, et kuigi ökoturismi ja kestliku turismi üldiseid tähendusi osatakse defineerida, siis ei osata neid eraldiseisvalt kindlalt piiritleda ega ka võrdluses eristada. See kinnitab käesoleva töö teoreetilises osas esitatud näiteid ja väiteid, et mõistete

osas valdab valdkonnas segadus, mistõttu on vajadus mõisteid selgemalt defineerida ning teenuspakkujate ja turistide teadlikkust nende osas kasvatada.

Praegusel hetkel valdkonnas liigseid puudusi intervjueritud teenuspakkujate poolt ei nähta. Leitakse, et need, kes praegu valdkonnas tegutsevad, toimivad nii hästi kui oskavad. Väljast poolt abi otseselt ei oodata, kuid ei salata, et välisest tõukest võiks kasu olla. Kardetakse, et valdkonna aktiivse arendamise puhul muutuksid reeglid liiga karmiks, mille tulemus võib olla teenuspakkujate liigne muretsemine vastata esitatud tingimustele. Töö autori hinnangul on ökoturismi valdkonna uurimine ja selgem defineerimine oluline, kuid mõistab ettevõtjate muret võimalike piiravate nõuete osas. Töö teoreetilises osas toodi välja, et ökoturism on paljuski asukoha spetsiifiline, mistõttu on valdkonna selgem piiritlemine keeruline ka Eesti piires, sest siin esineb väga palju mitmesugust looduslikku eripära, pärandkultuuri ja kombeid. Ökoturismi valdkonna sihikindel ja aktiivne arendamine ei peaks hõlmama niivõrd ettevõtjatele liigsete reeglite seadmist vaid teenuspakkujate ja tarbijate teadlikkuse tõstmist.

Probleemina toodi küll välja, et loodusturismi arendamise teeb keeruliseks, kui maailmale reklaamitakse Eestit kui ilusat loodusturismi sihtkohta – rohelt ilusat loodust ja metsa – kuid metsamaterjali kasutamine paistab olema prioriteetsem, kui looduslikkuse kuvandi hoidmine. Mistõttu suurte ootustega tulnud välituristid seisavad lubatud ilusa metsa asemel silmitsi hoopis lageraielanguga.

Teema püstitusele, kas Eestis võiks olla üleriigiline sarnaseid ettevõtteid - sel puhul ökoturismi ettevõtteid - koondav katuseorganisatsioon, reageeris enamus intervjuus osalejatest väga positiivselt. Toodi näiteid kohalikul tasandil toimivatest võrgustikest ning nende positiivsetest külgedest - väiksemate ettevõtete toetamine, õlatunne, ühine reklaam, klientide jagamine, koolitused, kooskäimised, tutvused jne. Üks vastaja tõi välja, et talle endale meeldiks turistina samuti idee leida kõik sarnaseid väärtuseid jagavaid ettevõtteid ühest kohast. See lahendaks töö teoreetilises osas esitatud probleemi, et ökoturistil on raske leida sobivaid teenuseid. Üks intervjueritav leidis, et ökoturismiteenuste kohta info leidmine sõltub turisti enda võimekusest, sest kõik on leitav. See on ühtpidi tõsi, aga alati ei tea turist, missuguseid teenuseid otsida, eriti siis, kui ta pole kohalik. Sel puhul oleks hea omada nimekirja, kus on välja toodud suurem osa pakutavatest ökoturismiteenustest. Samuti võiks see potentsiaalselt olla hea meetod turistide, kes seni pole teadlikult otsinud kestlike väärtustega teenuseid, suunamiseks tarbima kestliku turismi teenuseid.

Autori arvates on ökoturismi valdkonda vaja uurida, kuna see 1) on osa kestliku turismi ideest, mida tahetakse aina enam turismi valdkonda tuua ja 2) on ökoturism oluline osa maapiirkondades turismi elluviimisest, mille olulisteks osadeks on inimeste harimine ning kohaliku kogukonna toetamine. Esimese sammuna oleks vaja mõista kuidas lisaks teenuspakkujatele ka turistid ökoturismi mõistavad. Seejärel uurida Eesti ökoturismi potentsiaali piirkonniti eesmärgiga kindlamalt piiritleda Eesti ökoturismi valdkond ilma karmide ettekirjutusteta. Autori hinnangul seisneb Eesti ökoturismi valdkonnas toimuva ettevõtetluse võlu selles, et iga teenus on omanäoline ja oma teenuspakkuja nägu - eesmärk ei tohiks olla selle lõhkumine. Kuid selgemini mõtestatud definitsioonid ja laiaulatuslikum jätkusuutlike praktikate teadvustamine aitaks tagada teadliku osalemise valdkonnas (UNWTO 2024) ning aitaks kaasa valdkonna ühtlustamisele, säilitades selle omanäolisuse.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli uurida, mis on ökoturism, kuidas mõistavad selle tähendust ökoturismi teenuspakkujad ning saada aimdust, mis rolli mängib ökoturism üldse n.ö. kestliku reisimise ajastul.

Töö esimene osa andis ülevaate ökoturismi olemusest ja kujunemisest ning kuidas Eestis on ökoturismi korraldatud. Samuti anti üldine ülevaade kestlikust turismist ja selle seosest ökoturismiga. Lisaks puudutati mõningaid kitsaskohti, mis esinevad ökoturismi valdkonnas. Töö teises osas uuriti Eestis ökoturismi korraldavate teenuspakkujate arusaama ökoturismi ja kestliku turismi mõistetes ning küsiti nende hinnangut ökoturismi olevikule ja tulevikule.

Eesmärgi saavutamiseks viis töö autor läbi kvalitatiivse uuringu poolstruktureeritud intervjuude abil Eestis ökoturismi teenuseid pakkuvate teenuspakkujatega.

Uurimistulemused kinnitasid töö teoreetilises osas esitatud oletust, et valdkonnas on vähe ühtlust ökoturismi ja kestliku turismi mõistete tähenduste mõistmise osas. Asjaosalised oskavad mõisteid üldiselt kirjeldada, kuid ei oska teha vahet, millised märksõnad kumma mõiste juurde käivad. Uuringus osalenud ise hindasid Eesti ökoturismi sektori hetkeolukorda suhteliselt heaks, aga leiti, et tulevikus peaks turismi sektor üleüldiselt muutuma läbimõeldumaks ja rohkem kestlikke väärtusi hindavamaks. Samuti suunama olemasolevaid ettevõtteid kestlikkusele. Leiti ka, et praegused ettevõtted peavad ise toime tulema, kuid sisemise muutuse puudumisel võiks riigitasandilt tuge tulla. Töö autori pakutud idee koondada ökoturismi valdkonna ettevõtted ühtsesse võrgustikku tundus enamusele jumeaka mõttena. Toodi aga välja, et see saab toimida vaid sihikindla ja aktiivse juhtimise ning väljapoole teadvustamisega.

Väikese valimi tõttu ei ole käesolev uuring laiendatav üldkogule, kuid annab siiski selgelt mõista, et Eesti ökoturismi sektoris tegelevad teenuspakkujad ei ole teadlikud oma teenuse täielikest potentsiaalidest, mida kestliku turismi idee aktuaalsemaks muutumise puhul enda kasuks kasutada.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Bioloogilise mitmekesisuse kaitse strateegia ja tegevuskava. (1999) /Koost. T. Kull. Toim. T. Kull. Tallinn-Tartu: Keskkonnaministeerium. 153 lk.
- Budowski, G.** (1976) Tourism and Environmental Conservation: Conflict, Coexistence, or Symbiosis? - *Environmental Conservation*. Vol. 3, No. 1, pp. 27–31.
- Ceballos-Lascurain. (2024). Resumé of arq. Hector ceballos-lascurain. [veebileht] <https://www.ceballos-lascurain.org/eng/resume.php> (27.06.2024)
- Cobbinah, P., B.** (2015). Contextualising the meaning of ecotourism – *Tourism Management Perspectives*. Vol. 16, pp. 179-189.
- Coughlan, M., Cronin, P., Ryan, F.** (2009). Interviewing in qualitative research: The one-to-one interview – *International Journal of Therapy and Rehabilitation*. Vol. 16, No. 6, pp 309-314.
- Eesti Maaturism. (2024). EHE - Ehtne ja Huvitav Eesti. [veebileht] <https://www.maaturism.ee/index.php?id=ehe-ehne-ja-huvitav-eeesti> (9.07.2024)
- Eesti maaturismisektori ülevaade. (2012). Lääne-Harju koostöökogu. eesti-maaturismisektori-ulevaade_395.pdf (13.08.2024)
- Euromonitor International. (15. august 2023). Travellers will pay 10% extra for sustainable travel despite cost of living crisis: Euromonitor Report. [veebileht] <https://www.euromonitor.com/press/press-releases/august-2023/travellers-will-pay-10-extra-for-sustainable-travel-despite-cost-of-living-crisis-euromonitor-report> (6.08.2024)
- Estonian world. (13. oktoober 2023). Estonia ranks fourth in sustainable tourism index. [veebileht] <https://estonianworld.com/business/estonia-ranks-fourth-in-sustainable-tourism-index/> (6.08.2024)
- E-äriregister. (2024a). [veebileht] https://ariregister.rik.ee/est/company/80036845/Eesti-K%C3%BClaliikumine-Kodukant?search_id=faa27df&pos=1 (12.08.2024)
- E-äriregister. (2024b). [veebileht] https://ariregister.rik.ee/est/company/80002450/Eesti-%C3%96koturismi-%C3%9Chendus?search_id=c2a427e&pos=1 (12.08.2024)
- Fennell, D., A.** (2015). Ecotourism: 5th Edition. New York: Routledge. 336 p.

- Haljasmets, K., Lõhmus, L., Pedjasaar, M., Toomla, A.** (2023). Üleminek kestlikule turismile Eesti turismisektoris: hetkeolukord, eeldused, mõju- ja investeringu- ning toetusvajadused. 149 lk.
- IUCN. (2024). Former IUCN Directors General. [veebileht] <https://iucn.org/our-union/secretariat-and-director-general/former-iucn-directors-general> (27.06.2024)
- Jamshed S.** (2014). Qualitative research method-interviewing and observation – *Journal of basic and clinical pharmacy*. Vol 5, No. 4, pp. 87–88.
- Kodukant. (2024). Meist. [veebileht] <https://kodukant.ee/meist/> (9.07.2024)
- Laaster, L.** (2022). Minister kinnitas turismi arengusuunad aastateks 2022-2025. [veebileht] <https://www.mkm.ee/uudised/minister-kinnitas-turismi-arengusuunad-aastateks-2022-2025> (19.08.2024)
- Lahemaa ökoturism. (2024). [veebileht] <https://lahemaaturism.ee/> (13.07.2024)
- Looduskool Vesipapp. (2024). [veebileht] <https://vesipapp.com/> (13.07.2024)
- Marvet, A.** (1998). Turism looduse lävepakul. [veebileht] <https://loodushoidjaturism.wordpress.com/tag/1998/> (14.08.2024)
- Meimer, R.** (1998). Ökoturismi mõiste ja sisu. [veebileht] <https://loodushoidjaturism.wordpress.com/tag/1998/> (13.08.2024)
- Oxford English Dictionary. (juuli 2023) Ecotourism, n. [veebileht] <https://doi.org/10.1093/OED/2807075450> (27.06.2024)
- Drpić, D., Meško, M., Miložica, V., Roblek, V.** (2021). Evolution of Sustainable Tourism Concepts – *Sustainability*. Vol. 13, No. 22, pp. 1-21.
- Rohegeenius. (19. oktoober 2023). Uuring: Eesti turismiettevõtted on oma tegevustes kestlikumad kui ise arvata oskavad. [veebileht] <https://rohe.geenius.ee/rubriik/uudis/uuring-eesti-turismiettevotted-on-oma-tegevustes-kestlikumad-kui-ise-arvata-oskavad/> (6.08.2024)
- Sarv, M.** (1996). Mis on ökoturism? - *Eesti Loodus*. Nr 8.
- Selkani, I.** (2020) Ecotourism: Traveling And Discovering Nature Consciously Case Of Atlas Kasbah – Agadir – Morocco. - *Strategica 2020. Preparing for Tomorrow, Today*. (Bratianu, C. Zbucea, A. Anghel, F. Hrib, B), Rumenia, Bucharest, pp. 301-311.
- The International Ecotourism Society. (2024). TIES Announces Ecotourism Principles Revision. [veebileht] <https://ecotourism.org/news/ties-announces-ecotourism-principles-revision/#> (27.06.2024)
- Tooman, H.** (2016). Väsimatu turismikorraldaja Aivar Ruukel. - *GO Reisiajakiri*. Nr 63.

- Turismistrateegia 2022-2025. (2022). Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium.
<https://www.mkm.ee/sites/default/files/documents/2022-04/Turismistrateegia%202022-2025%2028.03.2022.pdf> (19.08.2024)
- UNWTO. (2024). [veebileht] <https://www.unwto.org/sustainable-development> (19.07.2024)
- Wall, G.** (1997). Is ecotourism sustainable? - *Environmental Management*. Vol. 21, No. 4, pp. 483-91.
- World Animal Protection. (2024). What ecotourism is and why it *must* include protecting wildlife. (16. veebruar 2023). [veebileht] <https://www.worldanimalprotection.org/latest/blogs/whats-ecotourism/> (27.06.2024)
- Ökoturismi käsiraamat. (2010). /Koost. M. Reimann. Tallinn: Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus. 148 lk.
- Õunapuu, L.** (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu Ülikool. 212 lk.

Lisa 1. Intervjuu kava

Ökoturismi teenused ja kliendid:

1. Millistest põhimõtetest olete oma teenuste arendamisel lähtunud?
2. Kas ökoturismi teenuse pakkumine on olnud teadlik valik?
3. Milline on Teie teenuste sihtrühm? Kas külastajate seas on lisaks siseturistidele ka välituriste? Kui suur on umbes nende osakaal?
4. Kas ja missuguseid muutuseid olete läbi aastate oma teenuste kliendibaasi puhul täheldanud?
5. Kas ökoturismi teenus on klientidele kutsuvam kui lihtsalt loodusturismi teenus?

Ökoturismi mõiste ja kestliku reisimise idee:

6. Kuidas defineerite ettevõtjana mõistet „ökoturism“?
7. Kui palju olete kokku puutunud kestliku reisimise ideega? Palun selgitage. Kuidas Te mõistate kestlikku reisimise ideed?
8. Kuivõrd ja kas üldse erineb Teie arvates ökoturism kestlikkust reisimisest?
9. Kuidas on kestliku reisimise idee mõjutanud ökoturismi valdkonda?

Ökoturismiettevõtlus Eestis:

10. Kui lihtne/raske on Eestis ökoturismi viljeleda? Palun selgitage.
11. Kuidas Te hindate Eesti ökoturismi hetkeseisu?
12. Kas tunnete ökoturismiga tegeleva ettevõtjana, et Eestis pakutakse piisavalt vastavaid toetusi, kvaliteedimärgiseid ja riigi poolseid juhiseid ökoturismiga tegelemiseks? Milliseid olemasolevaid hüvesid olete ise kasutanud?

Eesti ökoturismi tulevik:

13. Millisena näete Te Eesti ökoturismi tulevikupotentsiaali ja -võimalusi?

14. Mida ja kas saaks Eestis ökoturismi arendamisel teisiti teha? (nt kvaliteedimärgised, toetused, valdkonna uuringud, ökoturismi arendamist toetavad dokumendid jne)
15. Kas Eestis ökoturismi edendamist toetaks, kui vastavaid ettevõtteid koondaks Eestis mingi organisatsioon? Palun selgitage. Kas osaleksite ise ettevõttena selle organisatsiooni töös?

**Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks
ning juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta**

Mina, Helen Renke,
sünnipäev 26.03.2001

1. annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud lõputöö
Ökoturismi olemus Eestis kestliku reisimise ajastul,
mille juhendaja on Tarmo Pilving, PhD,

- 1.1. salvestamiseks säilitamise eesmärgil,
- 1.2. digiarhiivi DSpace lisamiseks ja
- 1.3. veebikeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
2. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor /allkirjastatud digitaalselt/

Tartu, 19.08.2024

Juhendaja kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Luban lõputöö kaitsmisele.

Tarmo Pilving /allkirjastatud digitaalselt/
(juhendaja nimi ja allkiri)

19.08.2024
(kuupäev)